

MARTIN HELLSTRÖM

PIPPI PÅ SCEN

Astrid Lindgren och teatern

Göteborg/Stockholm: Makadam, 2015. Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet, nr 135 (331 s.)

I förordet till *Pippi på scen. Astrid Lindgren och teatern* beskriver litteraturvetaren Martin Hellström, hur Pippi som figur tycks fungera lösgjord från böckerna om henne i så pass hög grad, att man kan se det som om boken har en underordnad roll i relationen till Pippi. Hellströms studie skildrar också Pippi ur ett annat perspektiv än just böckernas Pippi, här berörs istället teaterns Pippi och den betydelse som de första uppsättningarna av pjäsen hade för berättelsens genombrott och för barnteatern i Sverige. För att analysera Pippi-figuren på scenen tar Hellström sina teoretiska utgångspunkter i ett adaptionperspektiv där den adapterade texten och adaptionen ses i dialog med varandra. Han använder sig också av performativetsbegreppet som sätter fokus på både publik och deltagare som aktörer.

Formmässigt är boken uppdelad i två avsnitt. Det första, rubricerat "Scenkonst i Vimmerby", behandlar Astrid Lindgrens barn- och ungdomsupplevelser av teater samt teaterlivet i Stockholm dit Lindgren anlände år 1926. I avsnittet vidrörs även dåtidens barnteater, där bland annat Ingrid Luterkort, Elsie Fischer och Skolbarnsteatern avhandlas, men också 1940-talets dramatiserade äventyrsklassiker, något som bidrar till att placera in analysen av Lindgrens pjästexter och gestaltningen av Pippi i en historisk kontext. Hellström refererar i boken återkommande till andra teater- och barnkulturforskare vilket breddar diskussionen ytterligare. Den andra delen av boken, "Pippi Långstrump på Teatern", presenterar Vår Teater som en plattform för Astrid Lindgrens dramatik, där idealen som präglar väninnan och barnteaterpionjären Elsa Olenius teaterskapande diskuteras, men också Ethel Sjögrens gestaltning av Pippi. Den första pjäsen om Pippi sattes upp på Vår Teater med barn i alla roller och Sjögren var först med att spela titelrollen. Hellström frågar sig här

hur Lindgren själv kan ha påverkats av Sjögrens rolltolkning av figuren, och kommenterar att det troligen spelade roll att ett och samma barn länge gestaltade Pippi, där fördjupningen av gestaltningen kan kopplas till hur Sjögrens tolkning parallellt fördjupas. Överlag lyfter Hellström fram Ethel Sjögren som en förebild för vad Lindgren ville förmedla genom Pippi på scen, där egenskaper som robust och tänkande nämns. Det är dock inte bara urpremiären av Pippi som berörs, utan flera andra Pippi-uppsättningar av såväl skol- och amatörgrupper som professionella teatrar diskuteras i studien, och likaså vad tidningsmaterialet kan berätta om hur Pippi-karaktern etablerades under de första åren. Som helhet visar boken hur teatern blev ett effektivt sätt för Astrid Lindgren att sprida sina verk, något som blir extra tydligt när Hellström redogör för det tumult som uppstod när Ethel Sjögren uppträdde för tusentals barn som Pippi på Barnens dag 1949 i Stockholm.

Hellström menar att Lindgrens bidrag till barnteatern är intressant som en pusselbit till berättelsen om hennes liv och författarskap. Studien beskrivs utöver detta som ett komplement till landsortsteater- och amatörteaterforskningen. *Pippi på scen* kan delvis beskrivas som en biografisk skildring, genom att studien belyser Astrid Lindgrens uppväxt ur ett perspektiv där hennes teaterupplevelser, både som publik och på scenen, undersöks och diskuteras. Bokens första del består också av en imponerande genomgång av de teateruppsättningar som Lindgren kan ha sett när de spelades i Vimmerby under hennes uppväxt. Det är grundligt och detaljerat, och här speglas tydligt Hellströms intresse för bruksteater och amatörteater. Boken i sin helhet tjänar inte alltid på den detaljerade granskningen, i och med att diskussionen om Pippi på scen för ett ögonblick kommer i skymundan. Som början till en kartläggning av bruksteater och amatörteater är dock kapitlet välformulerat. Likaså visar Hellström på ett övertygande sätt att Astrid Lindgren haft ampla tillfällen till möten med teater under sin uppväxt. Intressant är också beskrivningen av parallellerna mellan pjäsen om Pippi och Lindgrens barn- och ungdomsupplevelser av teater. Hellström påpekar att historien om Pippi utspelar sig i en stad av Vimmerbys storlek och diskuterar hur aktörerna från de kringresande teatersällskapen som anlände från en större värld kan tänkas ha påverkat sin publik på ett sätt som liknar det sätt varigenom Pippi i pjäsen omformar sina iakttagare till att uppfatta världen på ett nytt vis.

Hur Pippi gestaltas och växte fram på teaterscenen är en central fråga i boken. Hellström beskriver hur diskussionen i stora drag kan ses som polariserad i två uppfattningar där Pippi antingen ska vara

”verbal, språkligt uppfinningsrik och eftertänksam, eller upptågsintresserad, högljudd och busig” (21). Att spela Pippi menar Hellström kan vara en väg till att förstå henne, och Hellströms studie väcker också nyfikenhet runt hur Lindgrens möte med teatern kan ha påverkat inte bara det dramatiska författarskapet utan hennes författarskap i stort. Man kan exempelvis se hur pjästexterna om Pippi på olika sätt kom att förebåda händelser som senare finns i böckerna om Pippi Långstrump. I stort tycker jag att boken presenterar en tankeväckande analys av hur Lindgrens pjäser om Pippi skrevs, hur de olika versionerna iscensattes, blev populära, och även hur Lindgren förändrade pjäsen i relation till dess möte med den unga publiken. Här fyller också boken ett hål i den tidigare forskningen om Astrid Lindgren, där inte mycket finns skrivet om hennes relation till teatern, och hur denna relation färgat hennes författarskap samt bidragit till Pippi-figurens popularitet.

När det kommer till gestaltningen av Pippi ger särskilt det sista kapitlet i studien ett antal ledtrådar, där en komparativ läsning görs av Lindgrens Pippi-pjäser med fokus på hur pjäserna förhåller sig till varandra och vilken betydelse som ändringarna har. Pjäserna läses även mot de tre romanerna, bilderboken *Känner du Pippi Långstrump?* (1947), serierna om Pippi och *Ur-Pippi* (publicerad 2007, bestående av den text som Lindgren först skrev som refuserades innan ombearbetningen 1945). Hellström beskriver hur pjäsens inledande scen är den som ändrats mest. Gestaltningen går från mer stillhet till rörlighet och aktivitet, något som är intressant i relation till dagens pjästolkningar av Pippi där det högljudda och rörliga många gånger fått överskugga Pippi-figurens mer filosofiska inslag. Hellström kommenterar också hur Pippi ges olika karaktärsdrag i olika pjäsversioner, något han menar ”illustreras av det sätt på vilket hon kommer in på scenen och de personer hon där möter” (215). I avsnittet diskuteras även betydelsen av regin och hur olika läsarter kan påverka iscensättningen, där Hellström exempelvis lyfter fram hur Pippis uppträdanden i skolan och på kafferepet kan tolkas på olika sätt. Här vidrörs också det faktum att Elsa Olenius, som frågade efter den första Pippi-pjäsen, var en beställare med behov av många roller. Hellström beskriver hur detta innebär att ”Astrid Lindgren utnyttjar möjligheten till massscener, där de flesta kan uppträda som barn runt Pippi” (217). Denna publik på scenen kan sedan enligt Hellström fungera som en brygga ut till publiken i salongen.

Intressant att ta del av i kapitlet är Hellströms beskrivning av utvecklingen av hur Pippis känslor ska gestaltas utgående från den förändrade pjästexten, där det bland annat visas hur Pippi blir mer re-

flekterande över sin situation i senare textversioner. Hellström visar också på ett övertygande sätt att boken om Pippi Långstrump bara är en del av flera olika pusselbitar i adaptationsprocessen, samt hur barnpublikens reception av pjäsen ledde till författarens reception av publiken, vilket i sin tur resulterade i en omformning av Pippi-gestalten, en sorts "textens performans". Här tycker jag att Hellström kommer just teatern, och Pippi på scen, närmast. Om jag saknar något i den grundliga och omfattande genomgången av Pippi på scen är det möjligen en tydligare genomlysning av de iscensättningar som diskuteras i studien, där jag gärna tagit del av fler beskrivningar av hur Pippi gestaltades i de olika versionerna. Kanske hade detta bidragit med ännu fler ledtrådar till varför, och hur, Pippi på scenen fick ett sådant stort genomslag.

*Rebecca Brinch
Doktorand i teatervetenskap
med inriktning mot scenkonst för unga
Stockholms universitet*